

Bodor Lajos.

(Második közlemény.)

Bodor Lajos rövid életrajza után lássuk immár reánk maradt irodalmi műveit.

Apróbb művein kívül, mint a milyen pl. *Esti dal*-a az Aglája IV. kötetében, (1831.) van egy Pécsi Emillel közösen fordított Sue-féle regénye, *Mathild*, önálló eredeti műve három maradt ránk:

1. Magyar pogán hitregék. Álmos. Kolozsvár, 1842. 8°, 107. és 178-lap.

2. Elet és ábránd. Literaturai tárcza. Kolozsvár, 1842. 8°, 180 l.

3. Duzsárd. Kolozsvár, 1843. 8°, 156 lap.

A *Duzsárd* hátlapján ez olvasható: Legközelebről megjelent *A kobaktanács*, vaudeville, írta Bodor Lajos. Ugy látszik azonban nem jelent meg. Magam nem láttam és sem Szinnyei, sem Petrik nem tudnak róla.*)

Álmos drámai alakban van ugyan írva, de nagy hiba volna drámaként tárgyalni. Valóban, egy dialogizált eposz.

Hogy az eposzi machinát megalkothassa, konstruál magának egy magyar mythológiát. Mivel a görög írók a magyarokat is szittyáknak nevezik, tudvalevőleg sokáig az volt a közzelfogás, hogy szittyá és magyar azonos fogalmak. Manes a nyugoti források szerint tanait Skythiából vette s célja volt a keresztyénséget és parsismust összeolvasztani. Így a manichaeismus szigoru dualismuson alapszik. Bodor tehát Manes tanait vette alapúl. Keresi a magyar krónikákban és néphagyományokban a manichaeismus támogatására szolgáló adatokat, délibábos, bár gyakran szellemes a ethimologizálással, kiterjeszkedve a mennyiben módjában állott, a többi finnugor népek hagyományaira. Nem szabad elfelednünk, hogy magyar mythologia ma sincs, de ekkor éppen csecsemő korát élte e tudomány. Bodor műve, minden hiányossága mellett, úttörő munka. Ipolyi fel is használja, s nem tagadja meg tőle elismerését. Bodor — úgymond — „e téren egy minden tekintetben merész lépést tett

*) Szinnyei József. Magyar írók élete és munkái. I. 1155. l. Petrik Géza. Magyarország bibliográfiája, 1712—1860. I. k. Budapest, 1888. 309. lap.

a tárgynak egyrészt tág felfogásával, másrészt odavetett állításai alig valahol, legtöbb helyt pedig meg sem kísérelt bebizonyításával. E mellett szakadozott, rhapszodikus, sokszor ismét a dagályosba elmerülő előadása lehetett az ok, mely miatt a munka eddig semmi tekintetbe sem jött. "Ipolyi igyekszik belőle a helyest megállapítani és saját*) művébe belé illesztetni.

E terjedelmes tanulmány előrevetése után kezd Bodor *Álmos*-ához. A bevezető ének a *Szittyá-dalár*. A költő célja, hogy a tulajdonképpeni tárgyát megelőző ősmondákat elbeszélje, egy énekbe foglalva. A szittyá dalmok Csabának, a hajnal nemzet hajnalsillagának sírján ülve énekel, kései korban, mikor már ott, hol előbb Manóhit szelleme lengett, most a nép elbérált ajkkal Krisztus vérért issza. Herodotosz közli a mondást, hogy Herakles Skythiában Héla homokján eltikkadva véletlenül oázshoz ér. Egy tündérnő rabbá teszi, szerelme soká ott tartja. A tündérnő három fiut szül tőle. Zithát, a legkisebbiket apja vitte el. Bodor szerint ez a Herakles Chám, a magyarok őse, csak a görög monda bérmalta el. Zithától származik Nimród vadász, Hunor és Magor apja.

Itt elbeszéli a csodaszarvas mondáját. A hun kiszállva, elvész. Az őshazában a magyar tanácstalan él. Kazár megyék csagána elvénfülve, palócz durvulva, úz, jász szétterülve, a kún bérért jár rendet bontani, a székelynek nyoma veszett. De hajnalonta megjelen a berekben egy levente. Barlanghoz jár el, melynek szájánál egy zuhany csillogva omlik alá, harmatporral itatva a rózsákat. Itt mereng s meg-meg jelen előtte egy tündér, a ki tanítja a had és béke titkaira s előkészíti jövőndő hivatására. Ez Álmos, (kit innen a költemény végeig Csabának nevez,) a ki visszaserzi majd boldog Hunniát.

Hadd mondjam el hát az egész mű meséjét, hogy legyen mihez kapcsoljam megjegyzéseimet!

I. *Varázsliget*. A barlangnál Anda tündér gyepre dölve, lábainál Csaba. Csaba szerelmes, lángoló szavakkal kéri őt, hogy mondja meg: mi a neve, neki, kitől üdvösség árad szívére? Megigérvén, hogy nagy tettekre, áldozatra kész, a hölgy megmondja, hogy ő Anda tündérnő. Csaba megsemmisülve érzi magát s szemrehányásokat tesz a tündérnek a szívével való játékért. De Anda biztatólag szól hozzá. Most nincs ideje a siránkozásnak. Legyen csak hű, meg jön a boldogság.

De előbb nagy munka vár rá, hazát kell szereznie nemzetének. Megfogja mutatni az utat, merre kell mennie. Mindenek előtt három tündéردőbe kell behatolnia, hogy elhozza a vasfüvet, fehér kigyót és arany almát. Csaba azt kérdi, hogy ha kivív mindent,

*) Ipolyi Arnold. Magyar mythologia. Pest. 1854. Kútfők, XXXIII. lap.

remélhet-e többet tőle, mint halandó remélhet? Anda csak annyit felel: remélj! s hosszan szétoszlik a zuhany habpárázata közt. Csaba kértére egy lehelletszerű csókkal érintvén homlokát s újra inti eltűnőben, hogy legyen hű, legyen kész! mindent a szent honért!

II. *Adurkard*. Égő oltár körül nászünnepre gyűlnek. Hülek fia Előd, elveszi a kozár csakán leányát, kit Avar, Nyék és Megyer követek hoztak el. Jelen vannak az atelközi bojárok: Kund, Ond, Huba, Tihót. Áldomás közben a követek kijelentik, hogy csak ánuk nemcsak nőt ad Elődnek, hanem maga öreg levén, lemond az uralkodásról s trónjára hívja őt. Előd előbb vonakodik, de aztán feltételül szabván, hogy a görög császár porázán nem hagyja n épét, elfogadja. Versenydalokban az egyes törzsek, rokonfajok jellemzését kapjuk. Csak Csaba hiányzik az ünneplő körből. De jön anyja, Emő. Fiára fordúl a szó. Szánalommal beszélnek merengő álmairól, titokzatos bolyongásairól. Emő elmondja Csaba (Álmos) születésének ismert mondáját. De fájdalom, az álom nem teljesült be! Csaba inkább bramin vagy fakir, nem hős; elhanyaglik benne a Turul-nemzetség. Csaba jön. Szemére hányják álmatag ödöngéseit. De ő lelkesen beszél nagy céljairól. Fel keli keresni Etele szép hazáját. Mély hittel bízik a dicső jövőben. Hirtelen elsötétül, a menny dörög. Meghökkennek. Csak Csabának láthatólag megjelen egy őszhaju nő, fején áldozó süveg, égi jegyekkel beírt öve térdig lenyúlik, ind talita függ meztelen nyakán, kezében rozsdáette kard. Ő a baskiri Sámán. Etele csodakardját, az Istenkardot hozza. Azt hitték, hogy a hős királylyal eltemették. Pedig kisebb fia Baskiriába menekült vele, hol sámánhitre tért s bújában elhala. Másik fia a Meotisz-tó s Atelvize környékén letelepedvén, Etelvárat s Hunvárat alapította. Az ősz nő átadja Csabának a csodakardot, hogy vitézül hordozza, aztán mennydörgés közt elsülyed. Ujra kiderül. Csaba lelkes, ujjongó szavakban tör ki. A szennyes, rozsdás kardot az oltár tűzébe mártja, hol lánggal égni kezd s tündöklő fényét vissza kapja. Aczélán ott ragyog Adur neve. Nagy álmélkodás. Tihót, Kund, Ond, Tas, Huba felkiáltanak:

Ez napságtól vagy választott vezérünk
S szerencséd bárhová viend, téged kíséerünk!

Csaba felszólítja őket, hogy hívják össze a törzseket. Anyja megáldja. Ő elmegy.

III. *Táltosfék*. Csaba romok, harasztok közt. A roskadt csarnok vaskapujára ráüt a csodakarddal, a mely felnyílik. Ott áll Etele szobra. Csaba leborúl előtte, kéri, hogy áldja meg kardját, adja oda lovát, hogy a vasfű, fehérkigyó, aranyalma felkeresésére indulhasson. Etele övéből egy feket vesz elő s oda adja. Két keze áldólag vállára sudamlik. Aztán a szobor elsülyed vele s egy éktelen sivatagban találja magát.

IV. *Indúló.* A sivatagban boszorkányok tánca, dala. A körül-tánczolt tűz füstjéből előtör a vasfogú bába. A bogrács buzogó levével leönti a boszorkányokat s azok rézlevelű fákká és bokrokká változnak. Maga bukfenczet vet s eltűnik. A tűzhely elsüllyed s helyén Csaba fekszik, egy halmon, előtte Tomboli, egy női alak. Csaba felebred s bámúl a fák, füvek rőt színén. Tomboli megmondja, hogy a rézerdőben van s azt kérdi: édes gazdám, mit tegyek? Csaba csodálkozva néz rá, hogy mi joga gazdája ő? Tomboli elmondja, hogy a fék jogán; ő a táltos Tomboli. Ez erdő a réz-királyé, kinek nevével csitítják a síró gyermeket. Hozzá fogja vezetni. De hogyan vigye: mint a szél, a villám, vagy mint a gondolat? Csaba a féket a táltos fejébe veti s az hófehér csikóvá változik. Csaba hátára pattan.

V. *Rézerdő.* A rézkirály érczvara. Sivár kiellenség. A kapuk tárva, senki sem őrzi. Tomboli megmagyarázza, hogy könnyű be-menni, de ki senki sem jöhet. A rézkirály kezével sziklát morzsol, fogát sudar fenyőszállal piszkálja s kiűssza a tengert. Csaba aggódva szól, hogy így a szertelen gödény miatt a jövevény itt étlen-szomjan elepedhet. De Tomboli csenget s pulyák, (törpék,) torzonborz, apró, szikár, csontvázzá zsugorodott teremtesek, étellel, itallal dúsan megrakott asztalt hoznak elő. Csaba megszólítja e nyomorult jobbágyokat. De azok csak állatmódra makognak. Ezekről nem tudhat meg semmit, ott hagyja őket. Tomboli asztalhoz ül. A pulyák orcáztalanul bizalmaskodni kezdenek, majd ádáztánczba kapnak, úgy hogy Tomboli is menekszik előlük s a pulyák ugrálva utána.

VI. *Börtön.* Csaba egymásba folyó sok kongó szobán áthaladva, a vár fenekén egy roskatag öregre talál, ki trónhoz van bilineselve. Ez *Magura* a rézkirály. A pulyák kötözték meg. Még lábikráit kenék, talpát vakargatták: elaltatták, lekötözték. Szilakká téphetné e hálót, de minden szál oda van gyökerítve vára alapjába, úgy hogy ha szétépné, magára ontaná az egész óriás alkotmányt s ott veszne el. Csaba ajánlkozik megmentésére, ha hálából neki adja a vasfüvet; csak tanítsa meg, miként segíthet rajta. *Magura* szól: Jótét helyébe jót várj! Ott van egy medencze adj egy pohár vizet! Az első pohár vizre megrázkódik, arcza rózsásabb lesz, veres szakálla tüzesül s derekáról a kötelék lepattan. A második pohárra újra megrázkódik, aszott teste meghízik, a kötelékek czérnaként szakadoznak róla. A harmadik pohártól teljesen szabad. A poharat földhöz vágja, felemelkedik, lelép trónjáról, dzsidát vesz kezébe. Megcsendül a rézerdő szélteben-hosszában. A pulyák seregenként megjelennek s porba hullanak előtte. *Magura* rárivall Csabára, hogy ő mért nem borúl le, a sehonnai? Csaba vissza felel, hogy még szederjes a keze a békók miatt, mégcsak az imént rimázkodott s ígéretett neki, a háládatlan és most leboruljon előtte?! Ő nem

korpáján nevelkedett. Adja oda a vasfüvet! Magura gúnyosan mondja, hogy e pulyák is deli alakok voltak. Ő nyomoritotta meg vasfüvével s változtatja vázzá, húzamos inségben, a mint Csabát is akár kutyává változtathatja. Aztán egy szavára minden pulya külön oszlophoz lánczolódik felségárulásáért, a hol keservesen sajtolódnak s nagy sírásban-rivásban törnek ki. Csaba nem állhatja tovább. Gyülölettel és megvetéssel hányja szemére, hogy e szegény testvéreit álnokul megejtette, legázolta s véresverejtékükön, nyomorukon épül hatalma. Törpévé tette ez óriásokat, ostoba barommá Isten okos lényeit. Nem undorodik-e meg saját magától? Magura fenyegeti. De Csaba nem mozdul, követeli a bitangolt vasfüvet. Igénye támogatására felmutatja Adur kardját. Magura szájaskodik, hogy zsebébe dugja, térdével a hold szarvába rugja, földmarkolja, négybe szeli vagy nyakig földbe czövekeli. Csaba kardot ránt. Elszeli elébb fellábát a küzdelemben, s Magura nem adván meg magát, elszeli másik lábát, majd félkezét, s másik kezét is. Magura átkozódik, hogy darázs-fészek váljék Csaba szemegödreből, varjak kárognak agya velején. Mi ördög hámorából került átkozott kardja van, hogy így torzsává aprítja? Csaba a vasfüvet kéri. Magura irgalomért esedezik. Oda adja a vasfüvet, kérve, hogy rakja össze őt s forrassza meg vele, Csaba átveszi a vasfüvet. Élni hagyja Magurát, de csak jelen alakjában, hogy ne árthasson többé senkinek. A pulyákat lelkes beszédben felszabadítja, kik tündérékké válva boldogan kiáltják: szabadság!

VII. *Ezüsterdő.* Könyvtárban és természeti csodák tárában van Csaba, egy gardiák, vajakor, egy villi. Beszélgetnek mystikus, magikus dolgokról. Megjelen Bál a lidércféle ezüst király. A vajakor egy font új varázkövet kér, mely szerfelett kapós az emberek közt. A gardiák szüette könyvek porától senyved, lépe kóros; mája, a holdon lakó Ciondorához akar menni, hogy gyógyíttassa magát; meg a tejút is jól tenne. Ma indul Gönczöl, holnap este a Fiastyúkhhoz száll. Vesse rá Bál keresztbe bélyegét, hogy a Kaszás ne vámolja el tőle a sinkót s rossz lebernyegét. A villi azt kéri, hogy érintse torkát, hogy váljék ezüstté; versenyre kelhet majd a csalógánnyal. Kérelmököt megnyervén, sorban eltávoznak. Csak Csaba marad, ki a fehér kigyót kéri, Bál felnyit egy rekeszt, hol kigyók nyüzsögnek, süvölgenek, gyémántot fújnak. Csaba kértére megmagyarázza, hogy melyik miféle. Egy csomó symbolikus magyarázat s bölcselmi eszmék fejtegetése. Csaba kikel Ezüstország nyeglesége s lidércz eszméi ellen. Követeli a fehér kigyót. Bál meghökken, hogy mi lesz belőle, eloszlik a sötétség, anyja a hitnek s tiszteletnek. Hová lesz a népek függése, erény, kegyesség, ha széttépik a százados szent mesét? Csaba bátran mondja, hogy akkor világozóság lesz. *A hétfej* elsápad visszazúgván: világ! Bál

megrendül e szóra s Csaba ellen szólítja Ezüstország csodáit. A fejek felgyúlnak, a kígyók a terem recsegő oszlopaíra rohannak. Csaba érzi, hogy e szó a Bál halála. Ismétli, utána a hétfej is. A földből füstfelleg omlik ki, égő koponyák, sustorgó kígyófejek tűzesőt ontanak; az egész csarnok remeg. Bál elsápad, égő mészkővé válik, átkozva Csabát. Ez a haldokló Bálnak még egyszer oda kiáltja: világ! mit a hét fej utána zúg. Nagy robaj, minden halomba dől. A sötét füsttömeg hajnallá derül. A csarnok helyén liget virul, közepén oltár. Csaba reá támaszkodik s az oltárról egy fehér kígyó fűződik karjára.

Hátul várakozva áll Tomboli. Csaba lelke örömben úszik, hogy övé a szép ezüst kígyó, eltűnt az éj, virrad. Tomboli kérdi, hogy mit kíván még? Mire Csaba azt feleli, hogy el az utolsó próbára, az aranyerdőre.

VIII. *Aranyerdő.* Egy tündérnő meg a vasfogú bába együtt ülnek. A tündérnőnek rossz sejtelmek vannak s kéri a vasfogú bábát, hogy jósoljon tenyeréből. Ez elmondja a kiolvasó gyermekversikék mintájára készült varázsigéket s megjósolja, hogy egy szittyá kalandor már megrabolta a rézerdőt, s leverte az ezüstkirályt. A tündérnő nevet: a kit erő nem tudott, csel ejtse verembe! A vasorrú bábával öntést, aranyvizet készített. Bűvös kertet varázsol. Csaba viaszszobrát a holdvilágra teszi s Ciondorát, a bájos tele holdat kéri, hogy segítse őt, olvassza meg e szobrot, hogy olvadjon érte maga a szittyá vitéz. A varázslat sikerül, a szobor elolvad. Erre a tündérnő pávaktól vont aranykólyába ül.

IX. *Tuba leánya.* Tomboli, mint fiú. Tündérlányok incselkednek vele. Csaba megjelen, magasztalva e gyönyörű helyet. Egyik tündér jelenti, hogy úrnője a lugasban vár rá. Csaba bemegy s egy arany almát kér a szent Tubafáról. A tündérnő örömmel belé egyezik, hogy szakítson egyet a fáról, csak hogy egy másikat szakítson neki is, mert nőnek hozzányúlni tiltva van. Pedig az alma örök szépséget kölcsönöz. Csaba leszakít egy almát. De erre a Tubafa elváltozik, csak egy villámsujtotta tőke marad helyén. A tündérnő csábítja Csabát, hogy maradjon nála, legyen az övé. De Csaba hű marad Andájához. A tündérnő kéri, hogy legalább igyék egészségéért. Serleget nyújt. Csaba iszik, de az ital égeti vérét, áthat csonton, velőn. A tündérnő pálczájával megüti a Tubatőkét, vizár hömpölyög elé, csónakba ülnek. A tündér búbájosan énekel s Anda vonásait igyekszik magára ölteni, mire Csaba egy perczre megdöbben. A tündér észreveszi Csabánál a kis fehér kígyót, elkéri egy pillanatra s elrejtí. Csaba nézi az árban úszó tündéreket, de látja a rémeket is. A tündérnő tovább enyeleg, Csaba csalmáját fejébe teszi. Csaba ki akarja venni belőle a vasfüvet, de a tündér azt mondja, hogy ne bántsa, jól áll rajta. Az almát is kiragadja kezéből. Feltűnően

kezd hasonlítani Andához. Csaba eseng: mondja meg, tréfa ez, vagy valóság? A tündér csak enyeleg s a vasfüvet, fehér kigyót, arany almát a hullámokba dobja. Csaba levágja az Adur karddal. A csónak széttörik és elmerülnek.

X. *Halálujítás.* (Zomotor.) Ez ének az eszméletlenül hulláragadta Csaba álma. Holdvárosban ül Ciondora, a hold tündére, ragyogó trónuson. Körüle: Parank, a mennyei parancsok hordozója; Zakla, az Ahrimann teremtette gonosz tündér; Joel, az Ormuzd alkotta jóságos tündér; Gyémánthős, a harczos tündér. A költő szerint Ciondorának 12 csónaka van, mely a holtak lelkét a holdba viszi. Ott a világtavában megmozsdítja, honnan Adur udvarába, a naphoz mennek s megtisztulnak. Az őstündérek beszélgetnek az emberek sorsáról s Gyémánthős szavaira Ciondora elbocsátja őket, hogy borítsa fátyol a múlt viszályait s kegyesség sugálja a jövő tetteit. Csaba öreg vak koldus, tántorogva keres egy padot, hová leülhessen. Dalában búsan panaszkodik sorsáról. A levegőben megjelen Érd, a becsület tündére és Sphinx a csillagok őre, diadalmi dalt énekelve. Csaba lelke egy pillanatra megremeg az örömtől. A tündérek eltűnnek. Itt egy csomó kép tűnik fel a jövőből, meg nem magyarázható czélzattal, mert Csaba további cselekvényére nincsenek befolyással. Jönnek a gyászmagyarok saját százalmas sorsukról koldusdalt énekelve. A kapu előtt lehevernek. Aztán érkeznek a keresztések, bánjokkal, hallelujázva, Majd a tetemre hívó nándor. A vértanúk. Szüzek. Papok. Markalf és Beczkó udvari bolondok. Velenczések. Sárkánylovagok, nagy mesterökkel. Tizedrend. Zászlós-nagy. Aztán Loyola, az ördög martyrjai. A fogoly, a gályarab, az élve eltemetett, a máglyán veszett. Jön szatócs. Egy vén kufárné, a ki varázsszereket árul. A kalmár. Örmény. Mind jellemző panaszos vagy gúnyos dalokat énekelnek, dialógizálnak magukról, sorsukról. Anda virágárusleány képében. Meglátja Csabát, részvétellel szól hozzá. Tatárok rohannak elő, várbevételre rontanak. Aztán törökök.

Anda megakarja menteni Csabát, avval, hogy virágaival takarja be őt és magát. Ujra jönnek a gyászok, a kik a leányt féltik. Csaba nem remeg, nincs mit vesztenie. Janicsárok sietnek elő s rohanuak tova. Rabló labanczok. Csabát le akarják szúrni, Andát elhureczolni. Anda igyekszik szívöket könyörületre bírni. Kuruczok a labanczokra törnek. A gyászok unszolják Andát, hogy most meneküljön, Anda Csabát, hogy vele menjen. Nem bírják lábai, Anda hiába segíti. A bevett várból jajgató nők menekülnek. Anda biztatja Csabát, hogy atyjához, Ordashoz viszi, a ki nagy búbajos, meg fogja gyógyítani. Csaba nem bír menni, nem is akar; hadd vesszen el! Anda inkább vele óhajt veszni. A város falai halomra dőlnek, bástyáikon megjelen a félhold s a török diadaléneket zeng. Rabló kuruczok törtet-

nek elő. Labanczok osztoznak a lopottan. Csaba látva, hogy ügyet se vetnek rá, a bástyára akar hatolni, hogy a mélybe vesse magát, Anda utána, hiába a gyászok részvéte. Mokányok jönnek, utánok más parasztok, a szatócsot közre fogva. Eltűnnek. A romok fölött daloló villik kartánca. Csaba a romok tetején sorsát siratja, honára, övéire s kedvesére gondolva. Csak az a tudat vigasztalná, hogy Anda nem volt hűtelen, nem csalta meg! Anda elé borúl, hogy mondjon egy vigasztaló szót a feltámadásról, jövő boldogságról. Felelete nem elégíti ki. Megátkozza őseit, szüleit, hazáját. Felemeli Adur kardját, hogy Andaba üsse. Nem bírja. Ahrmant hívja segítségül. Anda megismerteti magát, szerelméről biztosítja. De Csaba őrvöng, nem hisz, a mélységbe taszítja s a kardot utána dobja. A mélyből hallszik: Csaba, Csaba! Fenn a hurik dala hangzik. Csaba a mélységbe veti magát. Erre átváltozik az egész hely. A romok helyén egy barlang támad. Középen áll Etele szobra, előtte Anda térdepel. Csaba egy omladékon hever eszméletlenül. Anda kéri Etelét, hogy támassza fel kedvesét. Adur kardját melléje fekteti. Etele oda lép, meghajlik, lobogóját reá teríti s szól: Támadj fel!

XI. *Támadat.* Sziklás tópart, a háttérben rónaság. Csaba egy hanton alszik. Mögötte Tomboli, a táltos csikó legelész. Tündérek látatlan kara ébresztődalt énekel. Csaba felébred. Nem tudja, mi történt vele; töpreng. Monologjába a viszhang kötekedve folyvást beleszól. Észre veszi Adur kardját s Tombolit. Tomboli elmondja, hogy mikor a pokolfoganta tündér vele együtt az árba fúladt, egy galamb szállt a víz szívére s rajta úszó vasfüvet felvette. Alig nyeli le, egy eszterág vált belőle. Csak ott kering, s meglátja a nádhoz fűződve a fehér kígyót. Elnyeli, lánynya változik, lebukik a víz alá s felhossa az arany almát. Kilép a vízből puha pázsitra, megpihen bokrokkal körzött barlangban. Az aranyalmát ketté töri s belőle arany ruhát, czipőt s egyebet vesz elő. Gyorsan felöltözik s az almát összecsapja. Arany hintó terem elő táltos lovakkal. A lány a hintóba ül s elvágtat. A nagy víz árja lepad, a gonosz tündért örvényébe rejti, Csaba dermedt testét kivetette. Senki sem sejtjené, hogy föléled. De végre valahára fölébredt. Tomboli honfiáról, övéiről is jóhírt mond, kik Csabát várva várják. Csaba örül, hogy csak álmodá mind a szörnyet s felkiált: jerünk, jerünk!

XII. *Barangok.* Zoarhely előtt Garambasa és Uzd küzd, de kardjuk kiszökken kezökből. Előd jön sergével és felkiált, hogy horam palóczok és úzok rokonok, kimélték egymást, ott a közellenség: a besenyők s az oroszok. Kibékülnek. Előd lelkesedve szólítja őket nagy csatákra.

XIII. *Végezet.* Kevevár alatt Kund, Ond, Huba, Tihót, köröslég ülnek köveken. Hülek áldozik, Emó előtte. Hülek elmondja, hogy az Uralról s Kaukazuáról leköltöztek; Arál, Meotis, Kuma,

Atel s a Don folyó mögöttök, már Kevevárig jöttek. Várják Csabát, a menny kedveltjét. Emő azt hiszi, hogy még sok idő telik belé, míg abba a zugolyba érnek, hol rokonuk, a maroknyi székely nép lakik. De Hülek remélve szól, hogy hátha épen most érkezett el ideje! Csaba belép: Igen, most ideje! Mindnyájan örülnek s kérik, hogy beszéljen. Csaba elmondja röviden kalandjait, s hogy mikor végre a táltosra ült, hogy vissza térjen, útközben szittya ének üti meg fülét, körülveszi ujjongva a székely, ünneplik megjöttét, hogy egyesülend Erdély s Magyarország. Hülek jelenti, hogy Csaba isteniekben vala elrejtve s ezután nagy álmai jeléül késő századokig Álmos legyen neve. Mindnyájan üdvözlik Álmost. Előd 9 kozár megyével, a haram \approx 7 kun sereg egyesül vele, hogy elfoglalják Etele örökségét. Álmost fejedelemmé választják, Oleg, Lodomár és Halics nevében, élelmi szereket ígér s biztos vezetőt e havasokon át. Kevevárat s vidékét ott hagyják neki. Véroket egy edénybe csorgatják, megesküsznek. Hülek a vért az oltár tűzére önti. Törvényeket hoznak. (A vérszerződés). Emő nőt szeretne fiának. Álmos vonakodik, él egy kép szívében, de álom csak! A törzslők is kívánják, hogy Álmos megnősüljön, hogy magva ne szakadjon a Turul családnak. Álmos megadással készül belé nyugodni sorsába. Emő azt mondja, hogy sátrába szállt egy szép galamb, az tán megvigasztalja, szeméből új hajnala derül. Álmos búsan feleli: soha, soha! De mindegy! add kezét! akárki, hitvesül veszem. A kis dalos Zoard és Kadosa, nyoszolyó leányok kíséretében, lefátyolozott leányt vezetnek elé. Álmos búsan áll. Anyja hiába nógatja, hogy ölelje meg aráját, legalább nézze meg, emelje fel fátyolát. Anda! Álmos boldog. Anda enyelegve adja át nászajándékul a megszerzett vaslövet fehér kígyót és arany almát. A mátkapárt éljenezve pajzsokra emelik.

Látjuk, hogy az egész jól van kigondolva. A krónikában kevés adatot találhatott Álmosról, de a népmesék modorában, a saját inventiójából kikerekítette. Egész érdeklődésünket leköti a hős iránt, a ki mindig előtérben van. Verselni is jól tudna. Csak túlságos symbolismusa s helylyel-közel dagályossága teszi az előadást sokszor homályossá. Legnagyobb baja pedig, hogy elragadja a szóújítás dühe s használ nyakatekert érthetetlen szavakat. Ezért nem igen olvasták s a kik olvasták sem méltányolták. Így tudom, hogy az *Induló* című ének boszorkány-jelenete, mely emlékeztet Shakspeare *Macbeth*-je I. felvonásának első színére, arra szolgált, hogy egyes sorait idézzék társaságok mulattatására, a költő csúffátételére. Nem egy mondása ily módon egészen közkeletűvé vált. Akárhányan ma is tudják a Rikolics mondokáját:

Böm, böm, böm!

Erdőbutyka jön stb.

Igaz, hogy ezek így kikapva az egészből, bambaságok. Pedig az az egész jelenet jól van kigondolva, csak nem egészen jól megalkotva. Különben is epizod-jelenet s nem méltányos ilyen részletért elítélni az egészet.

Az *Élet és ábránd*-hez függetlenül csatolt *Literaturai tárczák*-ban, *Álmos*-ára vonatkozó öt kis cikket közöl a költő. A Dudva Pál antiquarius szájába adott levélben összegezi az *Álmos*-ra vonatkozó gáncsokat: hagymázos phantas-magóriák; szabadelvű szónoklataival lázít, elégedetlenné teszi a nyugodt népet; rémeket lát; megtámadja a keresztyénséget s Voltairenél is elvetemültebb; szenteket, martyrokat, szerzetet, királyt, jobbágyot, alkotmányt, erkölcsöket rendre kipuródizál, fonóházakból szedegetett triviális elméskedéseivel, fül nem hallotta exotikus műszavaival, érthetetlen egérfarknyi verseivel. Hozzá kegyetlen satyrát biggyeszít a magyar könyvek sorsáról s mellesleg az antiquáriusokról.

Egy másik cikkelyben Schedel bírálatára sarcasticusan felel. Nagy szerencsének tartja, hogy őt, az ujdonsült író, a ki csehbeli mesternél nem inaskodott, nem fordított sem *Haramiákat*, sem egyebet, nem írt lessingi és schlegeli leczkéket *Zalán futásáról*, a ki nem diplomás orvosdoctor, nem vasgyűrő Toldy, a literaturai vasgyúrásnak sem titoknoka és kulcsára, arezül legyintette, s evvel az irodalmi leventék sorába iktatta. Majd bosszantja, hogy Schedel a szavakba kapaszkodik mondván, hogy tündérmű rossz szó, mert annyit jelent, hogy tündér műve. Dudva Pállal magyaráztatja Schedelnek, hogy a szó összetétel törvény szerint a mint a vas-kemence nem a vas kemenczéje, faló nem a fa lova, tündérmű sem tündér műve, hanem tündéries mű. Schedel is azt írja zseb-szótárában a tündérről: Zauberisch, Feenhaft, die Fee. Az utolsó cikkelyben kifakadva a kritika ellen, azt mondja, hogy ma már csak műértők s könyvismertetők nem olvassák, a mit kritizálnak. De nem is a kritikus alapítja meg az író hitelét, nevét. Idézi Bulver szavait, a ki pályája kezdetén egy biztató szót sem kapott kritikusaiktól.

(Folyt. következik.)

DR. VERSÉNYI GYÖRGY.